यक्षदालिका स्त्री यक्षतद्वाला स्वरूपं यस्याः कप्। तैल-पायिकायाम् (तेलापोका) शब्दच०। [द्रष्टे शब्दच०।

यक्षद्वैरिन् पु०यक्षतो रोगभेदस्य वैरी हन्तृत्वात्। रोहितक-

यक्ष पूजायां चु० आ० सक० सेट्। यक्षयते अयक्षयत।

यक्ष पु० यक्ष्यते यक्ष-कर्मणि घञ्। १देवयोनिभेदे २तदीश्वरे कुबेरे सेदि०३इन्द्रगृहे सारस्वतः। भावे घञ् ४पूजने च।

यक्षकर्दम पु०यक्षप्रियः कर्दम इव। "कुङ्कुमागुरुकस्तूरी कर्पूरं चन्दनं तथा। महासुगन्धसंयुक्तं नामतो यक्षकर्दम" इत्युक्ते समभागेन मिश्रिते कुङ्कुमादौ धन्वन्तरिः।कुङ्कुमस्थाने कक्कोलसङ्क्रम् [यक्षदेवादयोऽप्यत्र।

यक्षतरु पु० यक्षाणां वासयोग्यतरुः। वटवृक्षे राजनि०

यक्षधूप पु०यक्षे पूजने योग्यो धूपः।(धुना) सर्ज्जरसे अमरः

यक्षराज पु० यक्षाणां राजा टच् समा०। कुबेरे। यक्षेषु राजते राज-क्विप्। यक्षराड्यत्र पु०।

यक्षरात्रि स्त्रि० यक्षप्रिया रात्रिः शा०त०। कार्त्तिकपूर्णिमा-रात्रौ त्रिका०। [शब्दमा०।

यक्षामलक न० यक्षाणामामलकमिव। प्रियङ्गुफलं रफले

यक्षावास पु० ६त०। यक्षाणामावासः। वटवृक्षे राजनि०।

यक्षोडुम्बुरक न० यक्षाणामुडुम्बरमिव स्वार्थे कन्। अश्वत्थफले त्रिका०। [शब्दमा०।

यक्षघ्नी स्त्री० यक्षाणां हन्ति हन-टक् ङीप्। द्राक्षायाम्

यक्ष्मन् पु०यक्ष-मनिन्। रोगभेदे अमरः। तल्लिदानादि यथा "वेगरोधात् क्षयाच्चैव साहसाद्विषमाशनात्। त्रिदोषो जायते यक्ष्मा गदो हेतुचतुष्टयात्"। वेगोऽत्र वातमूत्रपुरीषाणां। "वातमूत्रपुरीषाणि निष्टह्णाति यदा नरः" इति चरकवचनात्। क्षयात् क्षीयतेऽनेनेति क्षयः तेनातिव्यवायानशनेर्ष्यादयो धातुक्षयहेतवः क्षय शब्देनोच्यन्ते। साहसात् बलवता सह मल्लयुद्धादितः। विषमाशनात् "मद्य क्रोधमकाले वा तद्भक्तं विषमाशनम्" तस्मात्। त्रिदोषः सान्निपातिकः। हेतुचतुष्टयात् अन्येऽपि हेतवः हेतुचतुष्टय एवान्तर्भवन्ति। यक्ष्मणः पर्य्यायाः राजयक्ष्मक्षयशोषाः। यक्ष्मादीनां शब्दानां निरुक्तिमाह "वैद्यो व्याधिमतां यस्मात् व्याधेर्यत्नेन यक्ष्यते। स यक्ष्मा प्रोच्यते लोके शब्दशास्त्रविचारदैः"। यक्ष्यते पूज्यते। "राजवन्मूलको यस्माद्भूतेन निखनयः। तस्मात्तं राजयक्ष्मेति केचिदाकुर्मनीषिणः। क्रियाक्षयकरत्वात्तु क्षय इत्युच्यते बुधैः। संशोषयत्यङ्गजातीनां शोष इत्यभिधीयते"। संप्राप्तिमाह "कफप्रधानैर्दोषैस्तु रसेषु रसवर्त्मसु। अतिव्यवायिनो वापि क्षीणे रेतस्यनन्तराः। क्षीयन्ते धातवः सर्वे ततः शुष्यति मानवः"। कफप्रधानैर्दोषैः रसवर्त्मसु रसेषु अनन्तराः सर्वे धातवः क्षीयन्ते ततो मानवः शुष्यति। कारणभूतस्य रसस्य क्षये कार्य्याणां रक्तादीनामनुक्रमेण क्षीयमाणत्वात्" भावप्र०।

यज देवपूजने, दाने, सङ्गतौ च भ्वा० उभ० यजादि० अनिट्। यजति ते अयाक्षीत् अयष्ट इयाज ईजतुः।

यजति पु० यज-अतिच्। यागभेदे। "यजतिषु ये यजामहे नानुव्रजेषु" श्रुतिः। तल्लक्षणञ्च कात्या० श्रौ० १।२।६ "तिष्ठद्धोमा वषट्कारप्रदाना याज्यापुरोऽनुवाक्यावन्तो यजतयः" सू०। "उच्यन्त इति शेषः। तिष्ठता होमो येषु ते तिष्ठद्धोमाः वषट्कारेण प्रदानं येषु ते वषट्कारप्रदानाः तथा याज्यावन्तः पुरोऽनुवाक्यावन्तश्च ये ते यजतयः उच्यन्ते" कर्कः।

यजत्र न० यज-अत्र। १अग्निहोत्रे उणादि० २तद्वति त्रि०।

यजन न० यज-ल्युट् होतादिना पशुचीराज्यादिभिः मन्त्रपूर्वकं वह्नौ प्रक्षेपरूपे यागे।

यजनस्य आ० वि० देवस्तोत्रं यथा "पशुचीराज्यपुरोडाशसोमौषधिचरुप्रभृतिर्हविर्भिः खदिरपलाशाश्वत्थन्यग्रोधोडुम्बरप्रभृतिभिः समिद्भिः स्रुक्स्रुवोदूखलमुषलकुठारखनित्रमूषदारदर्भचर्मपात्रपवित्रभाजनादिभिर्द्रव्योपकरणैरुद्गातृहोतृध्वर्युब्रह्मादिभिः ऋत्विग्भिः काम्यनैमित्तिकानां पत्न्यादिपूर्वकाणां यथोक्तदक्षिणानां समाप्तिं यजनम्"। ल्यु। उत्तरपदस्थः समभिव्याहृतदेवादेर्यदि त्रि०आधारे ल्युट्। २यागाधिकरणे न०। यथा देवयजनम्। [कर्मफलयुते। ३महादेवमूर्त्तिभेदे च।

यजमान पु० यज-शानच्। होतादेर्निर्योक्तरि प्रधान-

यजि पु० यज-इन्। १।यष्टरि उणा०।२यागे ३यजधातौ च।

यजुर्वेद पु० यजुषां ऋक्सामभिन्नानां मन्त्राणां प्रतिपादको वेदः। वेदभेदे च च शुक्लकृष्णभेदेन द्विधा तद्विवरणं चरणव्यूहे भाग० १२।६अध्याये च द्रष्टव्यम्।

यजुस् न० यज-उसि। ऋक्सामभिन्ने पद्यच्छेदरहिते मन्त्रभेदे अमरः। तल्लक्षणम् "इतगीतिवर्जितत्वेन प्रक्षिप्तपाठता मन्त्रा यजूंषि" सा० भा० उक्तम्।

यज्ञ पु० यज-भावे न। यागे अमरः। स त्रिविधः "अकडाकाङ्क्षिभिर्वेदो विधिष्टो य इष्यते। यष्टव्यमेवेति मनः समाधाय स सात्त्विकः। अभिसन्धाय फलं दम्भार्थं-